

משנתו החינוכית של מרן הראשל"צ

הרב מרדכי אליהו זצ"ל

עבודת גמר מוגשת על ידי

דורון גלבע

בתום לימודי תואר שני

(M.Ed.)

בתכנית להגות בחינוך היהודי

העבודה נכתבה בהנחיתו של ד"ר ראובן מאמו

יוני 2016

סיון תשע"ו

תוכן עניינים

1. הקדמה
2. מבוא
3. פרק א' - רקע אישי
 - 1.3 ביוגרפיה
 - 2.3 רבותיו ודמויות מכוונות
 - 3.3 ציוני דרך
 - 4.3 חיבוריו
4. פרק ב' משנה חינוכית
 - 1.4 מהי משנה חינוכית ?
 - 2.4 משנה חינוכית בדגש מקראי – מוסרי
 - 3.4 משנה חינוכית – דגש הלכתי
5. סיכום
6. ביבליוגרפיה

1. הקדמה

במשך למעלה מ-17 שנים זכיתי להיות קרוב מאד למרן הראשל"צ הרב מרדכי אליהו זצ"ל (להלן הרב) ולהיות מתלמידיו (רק לאחר מס' שנים העזתי לומר שאני תלמיד של הרב אליהו זצ"ל). במשך אותן שנים הקשר עם הרב התבטא בכיוונים שונים, החל מקשר בסיסי וליווי אישי בכל החיים האישיים, השתתפות בשיעורים בצורה קבועה, נסיעה עם הרב למקומות שונים, שימוש הרב בהזדמנויות שונות, והיצמדות שלי למיטת חוליו בביה"ח בכל תקופת אישפוזו של הרב עד להסתלקותו ממש ביום שני כה' סיון תש"ע בשעה 16:20. בכל התקופה הארוכה הזאת התחושה המרכזית שהרב נתן לכולנו היא שהוא מחנך אותנו לחיות בדרך ה' ע"פ הדרכתם של גדולי ישראל בדורות האחרונים ובראשם גאון עוזנו ותפארתנו רבן של כל בני הגולה (כדברי הרב), רבי יוסף חיים מבגדד זצוק"ל בעל ה"בן איש חי". כשהעליתי את רצוני לכתוב עבודה על משנתו החינוכית של הרב, הופתעתי עד למאד לשמוע את השאלה: האם יש לרב אליהו משנה חינוכית? הרי ע"פ ראות עיני כל דמותו של הרב היא חינוך? אך הבנתי את כוונת השואל בהתייחס לנקודות הבאות: דמותו המורכבת של הרב כאיש אשכולות(הרב הראשי- ראשון לציון, דיין, מקובל, פוסק, בעל ניסים) ובעצם כמעט ולא כיהן בתפקידים חינוכיים, אז איפה באה לידי ביטוי דמותו החינוכית. ישנם שאומרים שהרב אף חנך את הדור וצריך לבחון כיצד זה בא לידי ביטוי ,

הרב לא השאיר חומרים כתובים כמחנך שכותב דרך חינוכית – ורוב ספריו ספרי הלכה, שו"ת ואגדה ניתן למצוא בתוך ספרים אמירות חינוכיות ותשובות בענייני חינוך ואשתמש בהם בעבודה זו.

הזמן הקרוב לפטירת הרב- והפרספקטיבה הקרובה חסרים משהו רחב לדון בדמותו של הרב.

אענה תשובה בכתיבה ואנסה להציג את הדברים ומקווה שהם יענו על הדברים.

מטרתי המרכזית היא להאיר את דמות של הרב ולנסות ולהעלות את משנתו הערוכה
והמסודרת מתוך התבטלות של תלמיד לרבו המובהק , ומתוך הבנה שמה שראינו
למדנו וחשבנו שהבנו זה זעיר מן זעיר ויה"ר שיעלו הדברים לרצון ...

2. מבוא

את הרב מרדכי אליהו זצ"ל מכירים אנשים רבים עוד בחייו כששיחרו לפיתחו לשמוע הלכה, לקבל עצה ולהתברך מפיו הקדוש . לאחר פטירת הרב אליהו זצ"ל הוציא בנו הרב שמואל אליהו שליט"א 5 כרכים של סיפורים על הרב אליהו זצ"ל בשם "אביהם של ישראל" –ספרים אלו שהגיעו למקומות רבים נתנו תחושה שהרב אליהו נמצא ממש בכל בית וכולם ממש בטוחים שהם מכירים את הרב אליהו זצ"ל .. למרות זאת בחרתי לעסוק ב"משנתו החינוכית של הרב אליהו זצ"ל" . בעבודה אסקור את הרקע האישי של הרב אליהו זצ"ל כולל ביוגרפיה, רבותיו, חיבוריו וציוני דרך משמעותיים ..בחלק השני ארחיב על משנה החינוכית דרך דגשים הלכתיים מוסריים ועוד ...בסופה של העבודה נוכל לראות שלמרות שהרב אליהו זצ"ל לא כתב ספר בחינוך אך משנה חינוכית היתה לו .הדברים רחבים וארוכים ואני אספתי מעט מן הים הגדול , אך מועט המעיד על המרובה ...

לזכות היא לי שכשש שנים לאחר הסתלקות הרב אני זוכה לעסוק בדרכו החינוכית ..

3 - רקע אישי

1.3 ביוגרפיה

מרן הרב מרדכי אליהו זצ"ל נולד בעיר העתיקה בירושלים בכ"א אדר תרפ"ט, משפחתו: אביו הרב סלמן אליהו מחכמי המקובלים של ירושלים ובגדד, בעל הספר "כרם שלמה"

אמו – הרבנית מזל ממשפחת ה"בן איש חי" אחות רבי יהודה צדקה ראש ישיבת פורת יוסף

הרב גדל בעוני גדול ובהיותו בגיל אחד עשרה נפטר עליו אביו

בגיל 24 שנים הרב נשא לאשה את הרבנית צביה מב"ת, ביתו של הרה"ג דוד עזראן זצ"ל, רבו בישיבת "פורת יוסף"

לרב ארבעה ילדים - שלושה בנים ובת

הרב למד במספר מקומות:

ת"ת לילדים בפורת יוסף

ישיבת פורת יוסף¹

בבית המדרש לרבנים ודיינים של הרב יצחק ניסים זצ"ל

¹ ישיבת פורת יוסף הוקמה בתרפ"ג בעיר העתיקה בירושלים, ע"י רבי בן-ציון חזן

2.3 רבותיו ודמויות מכוונות

הרב אליהו זצ"ל ראה את עצמו ממעתיקי השמועה דור אחר דור החל מחכמי התלמוד והפוסקים מרבי יוסף קארו והאר"י הקדוש עד למורה דרכו הגדול מרן רבי יוסף חיים בעל ה"בן איש חי" ושבדרכו ולאורו הלך ופעל הרב מילדותו ועד יומו האחרון ..

בחרתי לכתוב על דמויות ההוד שהרב דבק בהם ושיצק על ידיהם ומהם נתעצב להיות כמשה רבינו בשעתו שהילך כנגד רוחו של כל אחד. את רובם פגש באופן מוחשי לבד מבעל הבן איש חי שניפטר לפני שהרב נולד וכנראה זכה לראותו בדרכים אחרות ... חשוב לציין שאביו של הרב חכם סלמן אליהו ניפטר עליו בהיותו כבן 9 וסביר להניח שאם היה בחיים היה הוא מורה דרכו המרכזי..

הרה"ג ר' יהודה מוצפי עוזרו האישי של הרב זצ"ל סיפר שמהיותו ילד זוכר הוא את הרב משמש את חכמי ירושלים השונים ולומד את דרכי ההלכה וההוראה. בבחינת גדול שימושה יותר מלימודה

וניתן לומר שרצונו המובהק של הרב הוא שלימוד ההלכה יהיה תלמיד מפי רבו ובדרך של "שימוש חכמים" הרב הרבה לספר על גדולי ישראל שלמד אצלם או היה עימם בקשר. ונראה לענ"ד שזה היה ביטוי להשקפתו על דרך לימוד התורה, קניית התורה ועמל תורה.

סיבה נוספת שכנראה ליוותה את הרב זצ"ל זו המחלוקת ההלכתית על המשך הפסיקה לספרדים, האם ההלכה נעצרת אצל מרן רבי יוסף קארו זצוק"ל או שישנה התפתחות בעולם ההלכה דרך חכמי ישראל שהיו מאז רבי יוסף קארו ובהם החיד"א, הרש"ש, בן איש חי ועוד. הרב רצה שתובן דרכו בשימוש תלמידי חכמים ומתוך כך יובן שפסקי ההלכה של הרב זצ"ל הן **משושלת מסירתה של התורה**... לרב היה חשוב מאד להכיר את מנהגי העדות השונים והוא השקיע בזה רבות... אחד מחכמי י-ם סיפר בשבעה למשפחת הרב כי הרב היה שכן של חותנו והוא קבע עם הרב חברותא בלילות שבת (כשבא לבקר את חותנו) במנהגי עדות ..

הרב היה יליד ים ואת תורתו קנה בישיבת פורת יוסף בי-ם אצל חכמי ירושלים רבני הישיבה ובראשם ראש הישיבה הגאון רבי עזרא עטייה זצוק"ל (שהרב כינהו רב רבנן), הרב שימש רבנים רבים ואני מציין כאן את שמותם כי חלקם היו מעדות אחרות ועם גוונים שונים והרב הרבה לספר אודותם ואף שלפעמים האריך לספר, מובן שרצה שתוטמע בנו שושלת של תורה ורוחב דעת של חכמי ירושלים שמסורת של חכמה ויראה להם דור מפי דור. בחרתי לכתוב על הדמויות לפי שהרב הרבה לספר עליהן, מתוך "מי שרוצה להכיר את הרב אליהו זצ"ל ילך ויכיר את רבותיו ואת דמויות ההוד שמהן ינק"

רבותיו היו :

רבי יוסף חיים מבגדד זצוק"ל בעל ה"בן איש חי"

"רבנו יוסף חיים בן רבי אליהו בן רבי משה חיים זיע"א. נולד ז"ך אב התקצ"ד, נפטר י"ג אלול התרס"ט. הלוא הוא מחבר הספר בן איש חי. הרב היה בכל נפשו, רוחו ונשמתו חסיד גמור של מרן הבן איש חי, יגע והשתעשע בדבריו הקדושים, הורה לעצמו ולרבים כהלכותיו, לא זז מפסקיו ולא היה שיעור שלא היה הרב מזכירו באומרו "גאון עוזנו ותפארתינו רבן של כל בני הגולה הרי"ח הטוב בעל הבן איש חי".

רבי עזרא עטייה ראש ישיבת פורת יוסף – נולד בתרמ"ו ב"חאלב" נפטר י"ט באייר התשכ"ט. ראש הישיבה, קרוב ליובל שנים, גאון עצום, העמיד תלמידים הרבה ועל כן קראו הרב "רב רבנן", כי כל חכמי הספרדים שבדור – הוא לימדם והנחילם תורה.

הרב זליג ראובן בנגיס -גאב"ד העדה החרדית- הרב אליהו זצ"ל למד ושימש אצלו בנושא טהרת המשפחה. תלמיד ישיבת וולז'ין בי"ד תשרי ה'תש"ט מונה לגאב"ד העדה החרדית, עד למותו...

הרב פנחס אפשטיין- ראב"ד העדה החרדית-כיהן כדיין בבית הדין של העדה החרדית, בתקופתם של הרב יוסף חיים זוננפלד והרב יצחק ירוחם דיסקין. התנגד לציונות ולהשתתפות בבחירות לכנסת. עם זאת העריך את הרב קוק, נקבר בבית הקברות בהר הזיתים.

הרב דוד הלוי יונגרייס -ראב"ד העדה החרדית

ה"חזון האיש"- **הרב אברהם ישעיהו קרליץ** זצ"ל, מגדולי וגאוני הדורות האחרונים, "הרב הגיע לבקרו פעמים רבות ותמיד כשהרב נכנס הפסיק החזון איש לדבר באידיש והחל לדבר בעברית שגם הרב זצ"ל יבין.

הרב צדקה חוצין - רבי צדקה חוצין זצ"ל הוא חכם צדקה הזקן

נולד ח' שבט תרל"ו בבגדד, נפטר א' באדר תשכ"א בירושלים. ממשיך שלשלת הקודש דרבנן קדישי, מגזע תרשישים, וכלשון קודשו של הרב, היה חסידא קדישא ופרישא, הרב העריצו והיה מרבה לספר עליו, והמבין יראה כמה למד הרב וקיבל פי שניים ברוחו מרבו זה בכל ענייני דקדוקי המצוות, חיבתן וחומרתן, חכמה וחסידות וציפייה לישועה.

חכם **ניסים כדורי** - ראש וזקן רבני בבל בגולה ובארץ ישראל, נולד בתרנ"א בבגדד עלה לארץ בתשי"א נפטר בתשל"ב. הרב תמיד הזכירו כגאון עצום ועניו, שנקרא "שני לבן איש חי" על שם ששימשו בקודש ושתה ממנו בצמא את תורתו הקדושה. והרב אמר עליו שהוא נאמן ביתו של הבן איש חי.

חכם **אפריים כהן** נולד התרמ"ה בבגדד, נפטר התשי"ז בירושלים. מקובל אלוקי, מתלמידיו הקרובים של הבן איש חי, עלה לירושלים וכיהן בהמשך השנים כראש ישיבת המקובלים "עוז והדר" שעל יד ישיבת "פורת יוסף".

חכם **סלמן מוצפי** - תלמיד חכם מופלג, מצדיקי ומקובלי ירושלים, זכה עוד ללמוד עם אביו של הרב, חכם סלמאן אליהו ע"ה, ויגע רבות על סידור ספרו "כרם שלמה" עד שהוציאו לאור עולם. בנו, הרב יהודה מוצפי שיחיה, זכה לשמש את הרב בנאמנות ובמסירות שנים רבות, עד יומו האחרון

רבי **בן-ציון חזן** זצ"ל - נולד התרל"ז בבגדד, נפטר התשי"ב בירושלים. מתלמידיו המובהקים של הבן איש חי ונאמן ביתו, עלה לירושלים במצוות רבו, מנהלה של ישיבת "פורת יוסף" בעיר העתיקה.

רבי יהודה צדקה –ראש ישיבת פורת יוסף- דודו של הרב יליד שנת תר"ע נפטר בתשנ"ב הרב צדקה זצ"ל היה מתלמידיו של רב רבנן הרב רבי ר' עזרה עטייה זצ"ל

כמו כן היו לרב מספר דמויות מכוונות:

לרב זצ"ל היה חשוב מאד הקשר למעתיקי השמועה שבדור ובמיוחד להכיר ולדעת את מנהגי העדות השונות, הרב זצ"ל עמל רבות להתקשר לחכמים הנמצאים בדור ואף מעבר לרבותיו המובהקים... כרב שחינך את תלמידיו על מסורת תושב"ע היה חשוב לו לספר לנו(תלמידיו) עליהם על הנהגתם על עמל תורה שלהם ועוד... אנחנו שניסינו להדבק ברב ובעקבות כך ברבותיו, שמענו פעם אחר פעם את הדברים ואת הסיפורים והתחושה כאלו אנחנו בעצמנו היינו שם. בין החכמים הללו ניתן למנות את: חכם יהושע שראבני, חכם יעקב מוצפי, חכם סלאמן חוגי עבודי, חכם יצחק כדורי, חכם מנשה שלו, חכם אליהו כנוש זצ"ל-ראש השוחטים בבגדד ועוד ועוד..

האמת שעל כל חכם שנימצא ברשימה ניתן לכתוב רבות אך בחרתי להזכירם מבלי לפרט וסהדי במרומים שיש כל כך הרבה מה לכתוב שכבר כל המוסיף גורע...

מהיות הרב לת"ח מוכר(אף כשהיה צעיר)ומאז התמנותו לדיין ותוך כדי השנים בבי"ד הרבני ואף בשנות הרבנות הראשית נוצרו לרב קשרים נוספים עם רבנים נוספים שאף איתם פעל הרב רבות בנושאים שונים ומגוונים... רוחב הכרותו של הרב היה גדול ועמל רב השקיע כדי להוציא פירות טובים ממערכת הקשרים המסועפת..תמיד ידע הרב לציין ולספר על פעולותיו ועל קשרי פעולותיו עם חכמי הדור קשרים שבעיני היוו את סמל ענותנותו ואהבת תורה ואמת של הרב שמתוך רצון להגדיל תורה ולחנך את הציבור בכלל ואת תלמידיו בפרט התאמץ מאד להתחבר לת"ח גדולים ואף לצעירים ממנו בבחינת להגדיל תורה ולהאדירה...בדור שלנו ממש חיו גדולי עולם בכל קנה מידה והרב חבר אליהם אם כתלמיד ואם כחבר. חשוב לציין שרבותיו המובהקים נימנו למעלה ודמויות ההוד שמנויות כאן חלקם הן מהשנים המאוחרת יותר...

רבי ישראל אביחצירא - א' בתשרי ה'תר"ן, - ד' בשבט ה'תשמ"ד, באבא סאלי -
נתיבות - רבן של יוצאי מרוקו נכד לר' יעקב אביחצירא(בעל ה"אביר יעקב") הרב
נקשר אליו בצעירותו ובהמשך כשהרב נבחר לדיין בבאר שבע, הרב הגיע אליו
בקביעות לנתיבות..

הרב מנחם מנדל שניאורסון-הרבי מלובביץ'- י"א בניסן תרס"ב, ג' בתמוז תשנ"ד--
רבים של חסידי חב"ד הרב ביקרו מס' פעמים בארה"ב, והרבי זצ"ל כיבדו מאד .

הרב אברהם אלקנה שפירא י"ד באייר ה'תרע"א- ט"ו בתשרי ה'תשס"ח-הרב
הראשי לישראל עמיתו של הרב זצ"ל ברבנות -שניהם יחדיו באו לתקן עולם במלכות
שדי... שניהם נהגו כבוד זה בזה בצורה מרשימה והובילו את הרבנות למקומות
גבוהים.

הרב שלום שבדרון-ה"מגיד הירושלמי" תרע"ב - כ"ב בכסלו תשנ"ח, הזמין את הרב
לצאת עימו למסור שיעורי תורה במחנות העולים.

3.3 ציוני דרך בעלי משמעות חינוכית

להכיר את הרב ולראות איך בדרך החיים שהרב בחר יש קשר ומשמעות לעולם הערכים שאיתו הוא חי...

- הרב זצ"ל לימד בצעירותו בת"ת מגן דוד מידי בוקר אך לזמן קצר מידי בוקר ע"מ שיוכל לחזור ללמוד בישיבה הרב התגלה כמורה בחסד וגישתו לילדים, היתה לשם דבר... הרב ידע לדבר אליהם ולרומם אותם.. ומאז תמיד ידע לכוון את דבריו ביחס לילדים והיה לו חשוב שרבנים ידעו לדבר עם הילדים, ומתוך כך יצמיחו את הדור הבא ..

מחתרת – ברית הקנאים – קנאות של מחנך

- סביב גיל 17+ (תש"ו 1946) של הרב זצ"ל החל הרב להצטרף לרב שלום שבדרון המגיד הירושלמי במסעותיו במעברות ובמחנות העולים והרב לימד תורה והלכות... לרב כאב מאד על חילול השבת ועל חוקים נוספים שנגדו את התורה (כגון חנויות למכירת בשר טרף, חובת גיוס לבנות ועוד לאחר חשיבה מרובה נאספו מס' חברים ויחדיו הקימו "מחתרת"-ברית הקנאים ... מטרתם היתה להרתיע בלבד ולא לפגוע....לאחר תקופת פעילות מחתרית, נעצרו הרב זצ"ל וחבריו בכלא קישון (ג'למי) ליד חיפה והרב אמר שלמרות שפיזית התנהגו אליהם נורא ואיום ובאלימות קשה, זו אחת התקופות שהוא למד בה הכי טוב...ושהשאלה הקשה מבחינתו זה איך הרבנים הגדולים מנהיגי העם לא עשו כלום, והרב מתאר כיצד הסתובב בי-ם ואמר כדברי נחמיה העמסוני: "כשם שקיבלתי שכר על הדרישה כך אני מקבל שכר על הפרישה "
- הרב זצ"ל התמנה לדיין הכי צעיר בארץ בגיל 27 והתחיל לדון בבאר שבע, שם ראה לעצמו אחריות תורנית חינוכית לא רק בסידור גיטין אלא בעיקר להשכין שלום בין איש לאשתו ולחנך אותם לכבד אחד את השני וכן לחיות נכון כבני זוג וכהורים. ישנם סיפורים רבים בהם מתואר כמה הרב התאמץ להשכין שלום ואפילו במחיר של השפלות שהוא עבר העיקר להשכין שלום ולחנך לזוגיות ולמשפחתיות טובה.

- בד' בניסן תשמ"ג נבחר לרב הראשי לישראל ולראשון לציון, יחד עם הרב אברהם שפירא זצ"ל, ראש ישיבת מרכז הרב. ומיום בחירתו לראשון לציון יצא הרב זצ"ל בעוצמתו הגדולה למסעו הגדול "הפצת תורה" לעם ישראל... הרב כיהן כרב ראשי עד סיום כהונתו בשנת תשנ"ג.
- לאחר סיום כהונתו כרב ראשי, נודע הרב כמנהיג ומורה דרך הלכתי ורוחני של כלל הציבורים בישראל בכללם: הציבור החרדי, הציבור הדתי לאומי, אשכנזים וספרדים, חסידים וליטאים.
- הרב זצ"ל יזם ודחף הקמת עשרות **גרעינים תורניים** שמשלבים בערי הפריפריה ומחנכים בדרך ישראל סבא. חברי הגרעינים באו להשתקע בערי הפריפריה ומכח זה לצאת לעשייה חינוכית/חברתית. שותפותם הטבעית של חברי הגרעינים בערי הפריפריה איפשרה ודחפה להצמחת חינוך גבוה ואיכותי, בערים הללו גדלה פלאות. דרך פעילות הגרעינים הוקמו בתי מדרש, כוללים, ישיבות גבוהות וישיבות הסדר שעסקו גם בפעילות ציבורית ענפה. סיסמת הגרעינים התורניים היתה "להתנחל בתוך הלבבות". הרב פגש את חברי הגרעינים והגיע לבקר בערי הפריפריה ולמסור שיעורים.. הרב דחף אברכים לצאת ולגור בערי הפריפריה ולהפיץ תורה ..
- אחד ממפעליו הגדולים של הרב זצ"ל הוא הקמת בית המדרש הגדול "דרכי הוראה לרבנים" שבו לומדים מאות אברכים עם מודעות רבה לצאתם לכהן כרבני ערים וקהילות .. בית המדרש "דרכי הוראה לרבנים" הוקם בירושלים ע"י הראשל"צ זצוק"ל בשנת תשמ"ט (1989) מתוך מטרה להכשיר תלמידי חכמים גדולים בתורה ובמידות שישימשו כרבני ומנהיגי קהילות בארץ ובחו"ל ואכן, מאז, הכשיר מאות רבנים מורי הוראה ומורים ליהדות. לומדי ביהמ"ד לומדים מתוך תחושת שליחות ואחריות שיש להם כלפי עם ישראל וזה נובע מתפיסתו המיוחדת של הרב זצ"ל של ערבות ואחריות לכלל ישראל... הרב היה אומר שבכל מצוה שאדם עושה הוא כולל בזה את כל מי שלא מקיים את המצוה מעם ישראל, וזה נכלל בלשם יחוד שאומרים לפני המצווה ...

4.3 חיבוריו

דרכי טהרה - ספר הלכה בסיסי בנושא טהרת המשפחה, בהתאמה לספרדים ואשכנזים, הספר יצא לראשונה בשנת תשד"מ והיווה חידוש במענה שניתן בו לכל עדות ישראל, מטרתו של הרב בהוצאת ספר זה הוא חינוך והטמעת שמירת טהרת המשפחה לבנות ישראל, הספר יצא במהדורות רבות ובשפות שונות.. במהדורת קיצור ואף הפך לספר הדגל של התחום. **הוצאת "סוכת דוד" – תשמ"ד**

ספר הלכה א' –ב' – נכתב ע"י הרב בשנת תשל"ט כספר הלכה בסגנון קיצוש"ע בהתאמה לספרדים ההולכים בדרכו של הבן איש חי **הוצאת "סוכת דוד" – תשל"ט**,

הלכות חגים - אוסף הלכות רלוונטיות לכל חגי ישראל ע"פ דרך ה"בן איש חי" וע"פ השילוב של הקבלה עם הפשט, ועם התייחסות ומענה בפסיקה לאשכנזים ולספרדים.

דרכי הוראה – הוצאה לאור, תשס"ג

שו"ת מאמר מרדכי 4 חלקים – על 4 חלקי שו"ע. הספרים נכתבו בחלקם ע"פ שאלות הלכתיות שהוצגו בפני הרב וכן ע"פ שיעורים שהרב מסר.. הנושאים מגוונים והתשובות גם אם לעיתים ארוכות.. הן ברורות..

הוצאת דרכי הוראה לרבנים

שו"ת הרב הראשי 3 חלקים - שאלות ותשובות שנכתבו אל הרב בזמן היותו הרב רב ראשי, השאלות מגוונות מאד וגם השואלים מילדים בני נוער ועד חיילים, מבוגרים ורבנים מהארץ ומחו"ל ועוד...

הוצאת דרכי הוראה לרבנים

דברי מרדכי על חמישה חומשי תורה - סדרה שעוסקת בפרשת השבוע גם באורך וגם בקיצור, ובכל פרשה עוסקים בהלכות רלוונטיות לפרשה.. ובמעשה (סיפור) שהוא קשור לפרשה, הסידרה מאד מבוקשת והיא אזלה בשוק-

הוצאת דרכי הוראה לרבנים, תשע"א

מאמר מרדכי – שמיטה – סביב שנת השמיטה מסר הרב שיעורים רבים עם חידושים חשובים והם לוקטו לספר על השמיטה.. בשמיטה האחרונה (תשע"ה) יצאה מהדורה חדשה עם תשובות וחומרים חדשים שהרב השאיר..

דרכי הוראה לרבנים – לא מצויין

מאמר מרדכי – יג' אלול – ביום יג' אלול נסתלק לבית עולמו ה"בן איש חי" – רבי יוסף חיים וביום זה היה הרב זצ"ל כממשיך דרכו וכנצר למשפחת ה"בן איש חי" מוסר שיעור מיוחד לת"ח רבנים ובני ישיבות בתשובותיו של ה"בן איש חי" בימים שלפני השיעור פורסמו מראי מקומות וביום ההילולה בשעה 11:00 הרב היה מגיע לביהכנ"ס מנחת יהודה לשעתיים של שיעור יוצא דופן בעומקו ובאורכו

והשומעים היו מרותקים ללמדנות ולגאונות של הרב בחלקו השני של השיעור הרב היה עובר למילי דאגדתא ומספר על ה"בן איש חי" והרב שהיה משמש את חכמי בבל שהיו בירושלים שתה בצמא את סיפוריהם על מרן הבא"ח... והספר המדובר הוא סיכום של שיעורים אלה על שני חלקיהם... אני כשרוצה לספר על הבא"ח עובר על הספר הזה ומלקט את הדברים המתאימים לי..

הוצאת דרכי הוראה לרבנים תשס"ו

ביאור לקיצוש"ע של הרב גנצפריד- הרב רצה להנחיל את פסיקותיו של הבא"ח לציבור כולו ולכן ליקט את כל ההלכות שכתובות בספר "בן איש חי" לספר אחד. מורו ורבו חכם יעקב מוצפי הורה לו לגנוז את הספר כדי שלא יהיה מצב שספר בן איש חי כולו (הלכה וקבלה) ישכח וילמדו רק מהקיצור את ההלכות.. הרב לקח את רצונו זה למקום אחר וכתב הערות למנהגי האשכנזים שמובאים בספר קיצוש"ע של הרב גנצפריד ועליהם הוסיף את ההלכות של הבא"ח והאר"י הקדוש.

סידורים עם הלכות לימי החול ולימי השנה – מכיון שהרב רצה שאנשים יהיו בקיאים בתפילה ובהלכותיה, הרב ערך סידורים ומחזורים עם ההלכות והמנהגים.

תקליטורי שמע וצפיה – הרב העביר אלפי שיעורים חלקן בצורה קבועה וחלקן ע"פ הזמנות שקיבל מכל רחבי הארץ, חלק מהשיעורים הוקלטו בצורה מסודרת ומופצים דרך מוסדות דרכי הוראה לרבנים ובאתר של הרב – hrav.co.il

עלון קול צופיך – מידי יום שני בערב היה שיעור לוויין קבוע של הרב זצ"ל השיעור עסק קצת בפרשת השבוע ובעיקר בהלכות מעשיות.. השיעור סוכם בכתב והופץ כל שבוע ברחבי הארץ, העתק של העלוני נמצאים באתר של הרב - hrav.co.il

סיכומי "קול צופיך" - עלון פרשת שבוע שבו סיכומי שיעורים בהלכה שהרב מעביר כל יום שני בערב פרשת שבוע. בכל יום שני בערב הרב מסר שיעור לוויין קבוע בפני ציבור רחב והמוני צופים בארץ ובעולם.. השיעור התחיל מפ"ש עבר להלכה ובסיומו שאלה מאחד הצופים/מאזינים מנקודות שידור שונות... החומר נימצא באתר של הרב...

תלמידיו

תלמידי הרב פזורים ברחבי הארץ והעולם עם משנה סדורה שיהיה שם שמיים מתאהב על פיך...

הם נושאים בעול הציבור לומדים ומלמדים תורה וכולם מחנכים את את הציבור לאהבת תורה ויראת שמיים..

4 - משנה חינוכית של הרב אליהו זצ"ל

1.4 – מהי משנה חינוכית?

משנה חינוכית היא שיטה סדורה של הוגה המתווה עקרונות מנחים לחינוך. שעקרונותיהם הם :

א. מערכת ערכים ועמדות ברורה תוך יצירת מחוייבות לערכים
ב. אמירות מפורשות בדבר שיקולים חינוכיים, ומעשים שיכולים לדעת הכותב להשפיע על התהליך החינוכי, לטוב או לרע.

ג. אמירות שאינן מתייחסות במפורש לחינוך, אולם נראה ששיקול הדעת החינוכי הוא שהנחה את הכותב, במודע או שלא במודע. במקרים אלו נאלץ להסתמך על הבנתנו את דרך חשיבתו של הכותב, על פי ההיגיון והשכל הישר.

2.4 משנה חינוכית בדגש מקראי – מוסרי

לאור היסודות הנ"ל אנסה לדלות את המושגים החינוכיים מתוך החומרים שאספתי מספרי הרב על פרשת שבוע ומתוך קובץ שו"ת בנושאים חינוכיים... הדברים הינם חלק מהחומר הרב שנאסף אצל חברי ואצלי לאחר ולפני פטירת הרב זצ"ל ..

אני אדגיש חלקים בפסקאות ואתייחס מעט לכל פסקה :

דוגמא אישית

דוגמא אישית - חינוך אצל הרב זה דוגמא אישית מתמשכת מבוקר עד ערב, בחיק המשפחה, בלשכה, בבית"ד וגם עם התלמידים.

" **"דבר אל הכוהנים בני אהרן ואמרת אליהם" וכו' (ויקרא כ"א, א')**

יש שדייקו בלשון רש"י שכתב: "להזהיר גדולים על הקטנים", ולא כתב: "להזהיר גדולים את הקטנים". משמע שאזהרה זו נוגעת להשפעתם של הגדולים "על" הקטנים.

חכמי המוסר לימדונו, שישנן שתי שיטות בחינוך הילדים: האחת – בה אומר האב לבן: "עשה כך" ו"אל תעשה כך". אך יש שיטה אחרת, לפיה הבן רואה כיצד אביו מתנהג ולומד ממעשיו. שיטה זו חשובה לאין ערוך יותר מהראשונה, כי אם האב רק אומר לבנו לעשות מצוה, אך הוא בעצמו עושה ההפך, איזה חינוך יקבל הבן מכך?
על כן הורונו חז"ל: "אמור – ואמרת", להזהיר גדולים על הקטנים". להזהיר את הגדולים: התנהגו כדבעי, התפללו את תפילתכם בכוונה, הקפידו על נטילת ידיים קודם האכילה, היזהרו שלא לרכל ושלא לדבר לשון הרע, שמרו שבת כהלכתה וכו'.
כאשר הגדול נזהר בכך, הוא משפיע על הקטן, וההצלחה בחינוך תלויה בדוגמה

האישית שהאבא מקרין לבניו. לעומת זאת, אב שרואה את בניו מדברים בבית הכנסת בשעת התפילה, ורוצה לחנכם שלא יעשו כן – אם הוא עצמו אינו נזהר בכך, לא יועילו כל דברי המוסר שידבר עימם בעניין זה.."

מתוך פרשת בשלח תשס"ה

חינוך הילדים הוא גם על ידי שהילד רואה כיצד אביו מתנהג. אם האבא חוזר מהעבודה עייף ואעפ"כ הוא לוקח ספר ולומד, הבן רואה זאת ולומד ממעשיו. אבל אם האבא בא הביתה עייף ולוקח עיתון או יושב מול הטלוויזיה וכך הוא נרדם, איזו דוגמא הוא יתן לבנו ?

ועל זה מביא בעל הבא"ח מעשה בילד קטן שאכל בלי נטילת ידיים. וכשאביו חזר הביתה, ספרה האמא מה שעשה הבן. כעס האב על בנו ותפס את ידו כדי להכותו במקל, אבל הבן שהיה זריז משך את ידו והאבא קיבל את המכה מהמקל. אמר הבן לאביו: המקל יודע את האמת הרי גם אתה אוכל בלי נטילה, וממך למדתי זאת - בושה לאבא שבנו קטן מחנך אותו ונותן לו מוסר.

כשעבדתי כמורה בבי"ס, הייתי אוכל עם התלמידים ארוחת בוקר. ולפני נטילת ידיים, הייתי בודק את הכלי היטב מכל צדדיו, והתלמידים היו עומדים סביבי ומתפללים מדוע נטילת ידיים צריכה לארוך זמן רב. והסברתי להם שאני בודק היטב את הכלי, כי אם למשל במקום חיבור הידית לכלי ע"י הברגים יש חור, והמים יוצאים דרך שם, הרי שהכלי פסול, וכן אני בודק ששפת הכלי שלמה ולא פגומה ואם יש שיעור בכלי וכו'. וכל זה כדי שילמדו כי עצם הראיה היא גם דרך של לימוד וחינוך.

מסופר על אדם אחד שהיה לומד בביתו, אך אשתו היתה מפריעה לו. ואמר הבעל לאשתו אני הולך ללמוד בבית הכנסת. והנה מצלצל הטלפון בבית והבן הקטן ענה, ומבקשים את אביו. אומר הבן 'אבא שלי כעת בבית הכנסת'. שואל אותו האיש שעל הקו ומה יש לו בביכ"נ? אומר לו הבן: הוא לומד תורה וא"א להפריע לו באמצע הלימוד – זה חינוך.

פרשת ניצבים

חובת החינוך לדורות הבאים

"ולא אתכם לבדכם אנכי כרת את הברית הזאת ואת האלה הזאת. כי את אשר ישנו פה עמנו עמד היום לפני ה' אלקינו ואת אשר איננו פה עמנו היום" (כט, יג – יד)

משה רבנו אומר לבני ישראל שאינו מפנה את התוכחה אליהם ישירות שכן הם עמדו לפני הר סיני וזכותם גדולה, אבל עליהם לדאוג להמשך חינוך הילדים והדורות שלא עמדו לפני הר סיני, ולמסור להם את הדברים שהם קיבלו ומה שהם ראו, כך שיתחנכו כאילו שגם הם עמדו לפני הר סיני. והחינוך האמיתי מתחיל באדם עצמו ובדוגמא האישית שהוא משרה על סביבתו. ואם למשל אבא מוכיח את בנו שלא ידבר בשעת קריאת התורה, אך הוא בעצמו אינו מקפיד בזה, הרי שלתוכחתו אין משמעות בעיניו. בנו. על כן צריך האדם להראות דוגמא אישית ואחרי כן יוכיח את האחרים, בבחינת "התקוששו וקושו" (צפניה ב, א).

חינוך הבנים למצוות ע"י דוגמא אישית ועשיית הדברים יחדיו

כהמשך לדוגמא אישית שיתוף הבן במעשה המצוות של האב יגרום לקניית

המצוות ומעשיהם ע"י הבן ממקום עמוק יותר .

"עוד על האדם לדעת כי יחס הילד לכל מצווה ומצווה, נקבע ע"י התנהגות ההורים. למשל כאשר אדם הולך לקנות ארבעת המינים לפני סוכות – טוב יעשה אם ייקח את בנו איתו. כך יראה הבן כיצד נראה שוק של ארבעת המינים, כיצד מחפשים ובוחרים לולב ואתרוג מהודרים, איך בודקים אותם. ועל האדם לקנות ארבעת המינים גם לבנו, כדי שגם הוא יבוא לבית הכנסת עם אתרוג ולולב ויוכל לנענע. שהרי האדם מחוייב בחינוך בנו.

כך מצינו אצל אברהם אבינו שכאשר באו אליו שלושת המלאכים האורחים, הוא ציוה על ישמעאל בנו לעזור לו בקבלת פניהם, למרות שיכול היה לארגן הכל לבד, כדי לחנכו במצוות: "ואל הבקר רץ אברהם ויקח בן בקר... ויתן אל הנער" (בראשית יח, ז, עפ"י פירוש רש"י). הנה כמו אברהם! כך לדוגמא, כאשר אדם עני מבקש ממך צדקה, אל תלך ותיתן לו בעצמך, אלא שלח את בנך לתת לו, כדי לחנכו במצוות!

על ענין זה התווכחו ויכוח נוקב משה רבנו, ולהבדיל, פרעה. משה דרש מפרעה לשחרר את בני ישראל כדי שיוכלו לצאת למדבר ולעבוד שם את ה': "נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' אלהינו" (שמות ה', ג'). אך פרעה לא הבין מדוע מתעקש משה לקחת עמו את כל העם, כולל הטף: "לכו נא הגברים ועבדו את ה', כי אותה אתם מבקשים" (שם י', י"א). פרעה חשב שמאחר ומטרת ההליכה למדבר היא שחיטת קרבנות וזביחתם, דבר שרק הגברים המבוגרים עושים, אין טעם שילכו גם הילדים, לכן אמר למשה: "לכו נא הגברים". אך משה לא נכנע והשיב לו: "בנערינו ובזקנינו נלך, בבנינו ובבנותנו" (שם, ט').

לכאורה פרעה הוא הצודק – מדוע שתינוק בן יומו יצא למדבר למען מצווה שהוא אינו משתתף כלל בעשייתה? אלא זהו ההבדל בין החינוך היהודי לחינוך הגויי. הגויים אומרים שרק את הגדולים יש לחנך, ואילו אנחנו אומרים שיש לחנך את כולם: "בנערינו ובזקנינו נלך". כאשר הילד הקטן, בן השנה או השנתיים, יראה כיצד אביו שוחט קרבן, הוא ילמד יראת השם. החינוך הוא ע"י הדוגמה האישית, ע"י מה שהוא יראה. פרעה טוען שרק את הגברים יש לחנך, אך הוא טועה! החינוך מתחיל כבר אצל תינוק בן יומו. כאשר ילד נחשף לקדושה וטהרה – הוא מתחנך לשאוף אליהם. זהו החינוך של עם ישראל. לכן, כאשר אתה הולך לבית הכנסת בבוקר, תמצא דרך לגרום לכך שבנך יקום לפניך, ואם הוא כבר גדול קצת – קח אותו אתך. אל תאמר: כשיגדל יותר ויבין, אקח אותו. לא! עליך לחנך אותו כבר מגיל קטן"

מסירות נפש בחינוך

חינוך הבנים ע"י האב - זה מתוך מסירות וכדי לחנך לתורה צריך האב עמל תורה גדול עם קדושה וטהרה

"למה לקח רשב"י את בנו למערה? (חלק מתוך דרשה)

זו הסיבה שבגללה לקח רבי שמעון את בנו למערה. הרי התנאים שם הם קשים ורבי אלעזר לא היה נרדף על ידי הרומאים? התשובה היא "חינוך". רשב"י רצה לחנך את בנו, וכשעוסקים בחינוך הילדים, אי אפשר להתחשב בקשיים. צריך לעשות כל מה שניתן לחנכם מקטנות ללמוד תורה במסירות ובעיקר בעמלה של תורה. וידע רשב"י כי בנו יכול ללמוד תורה גם בחוץ. אבל ללמוד בקדושה ובטהרה כמו במערה, אי אפשר. לכן לקחו עימו למערה למרות שלא הייתה עליו גזירה."

חינוך באהבה

חינוך באהבה- חינוך שיכול להשפיע הוא חינוך מלא וגדוש ב:בהארת פנים בחום הלב בבית חם ועוד

"אמר אל הפהנים בני אהרן ואמרת אלהם" (ויקרא כ"א, א')

דרשת חז"ל במסכת יבמות (קי"ד ע"א) שהאב חייב להזהיר את בנו שלא יטמא וכן אסור לתת לו מאכל אסור ואפילו איסור מדרבנן, וכלשון חז"ל: "להזהיר גדולים על הקטנים". יש מבארים, "להזהיר גדולים על הקטנים" – אינו מלשון "אזהרה" אלא מלשון "זוהר", כמו "מזהירים כזוהר הרקיע" (דניאל י"ב, ג') - שצריך להאיר ולהזהיר פניו לבניו ולחנכם באהבה, וכך הדברים יחלחלו בלבם. ואם האב יקיים מצוות במאור פנים וינהג בביתו במאור פנים, אזי הבנים ילמדו מדרכיו וישפרו גם את דרכיהם.

חינוך מתוך מחשבה תחילה ...

החשיבה מראש על התנהגות

את החובה להיזהר בחינוך הילד, מצינו במקום נוסף. הגמרא (עירובין מ' ע"ב) שואלת: מדוע בליל כיפור אין מקדשים על היין, כפי שמקדשים בכל ליל יום קדוש, אך מכיון שא"א אפשר לקדש בליל כיפור עצמו, מחמת איסור אכילה ושתייה, לכן הגמרא מציעה שנקדש סמוך לשקיעה, לפני התקדש הליל. אך הגמ' דוחה זאת משום שכאשר אומרים בקידוש: "מקדש ישראל ויום הכיפורים", מיד יחול יום הכיפורים וממילא לא נוכל לשתות מן היין. לכן אי אפשר לקדש עבור יום כיפור, גם לפני התקדש יום כיפור. שואלת הגמ': "ליתביה לינוקא - לית הלכתא כרב אחא, דילמא אתי למסרך". כלומר, הגמ' מציעה שנקדש וניתן לקטן לשתות את היין? ומתוצאת הגמרא שיש חשש, מהנזק החינוכי ניתן לקטן לשתות, גם כשיגדל הוא יחשוב שמותר לשתות יין בליל יום הכיפורים – שהרי כאשר היה צעיר, הוא שתה יין בליל יום הכיפורים, בבית כנסת ובמעמד רבנים ותלמידי חכמים, שהם אלו שנתנו לו לשתות. ולכן חז"ל שללו אפשרות זו. אנו רואים כיצד חז"ל נחתו לעומק נפשו של הילד, וגדרו את הפרצה האפשרית. בחכמתם הרבה הם הבינו שמעשה קטן עלול להצמיח טעות איומה.

הילדים כחיצים

בחינוך ילדים חשוב להקפיד ולדייק, לעיתים עם ילדים זה מורכב יותר, אך ברור שסטיה קלה בגיל צעיר עלולה להתבטא כמשהו כואב בהמשך הדרך ...

דוד המלך (תהילים קכ"ז, ד') דימה את הילדים לחיצים: "כחיצים ביד גבור, כן בני הנעורים". מדוע דווקא לחיצים, לכלי מלחמה? ביאור הענין שכאשר אדם שולח חץ, אם יסטה בכמה מילמטרים הדבר יתבא בהחטאה של מטרים רבים, גם כיום אפשר לראות זאת כאשר בטכנולוגיה של ימינו כשמכוונים את התותח וסוטים במעט, כל טעות קטנה בכוון הקנה – תגרום החטאה. אם כשיכוונו במחשב את קנה התותח ויסטו בכמה אלפיות ימינה או שמאלה, הרי שבאזור המטרה יתבטא הדבר בהחטאה של כמה מטרים, תלוי במרחק אליו יורים. - "כחיצים ביד גבור, כן בני הנעורים".

סטייה חינוכית זעירה בילדותו של הילד, תפתח לאחר שנים להחטאה רצינית.

אם האדם טועה ב"מילימטר" בחינוך של ילדו הקטן, כשיגדל הילד הוא עלול להתגלות כמחונך שלא כראוי. אם אבא היה נותן לילדו לשתות בליל יום הכיפורים, אפילו מיין הקידוש, אז הוא היה לומד מכך שיטה ודרך. לכן אסרו חז"ל לעשות זאת למרות שרצוי היה לקדש בליל כיפור.

עמל של הורים

שנים של עמל לימוד תורה ועשיה חברו להם לאמירה החזקה הזאת : שהפיקדון שנמסר לנו ע"י הקב"ה דורש תיחזוק רוחני וזו חובה בסיסית שעליה ישאל כל אדם לאחר פטירתו איך חינכת את הילדים שלך. על הדברים הללו חזר הרב אליהו זצ"ל בלי די...

פ' ויגש - כי איך אעלה אל אבי - חינוך

יהודה פונה ליוסף ואומר לו (שם, לד) "כי איך אֶעֱלֶה אֶל אָבִי וְהִנֵּעַר אִינְנִי אִתִּי". מידי שנה כשהיה דודי הרה"ג יהודה צדקה זצ"ל – ראש ישיבת 'פורת יוסף' מגיע לפסוק זה, הוא היה מדגיש את לימוד המוסר שיש בפסוק זה עד כמה גדולה חובתנו בחינוך ילדינו, כי כשאדם יעלה לשמים הוא ייתבע על כך ויצטרך לתת דין וחשבון מפורט כיצד הוא חונך את ילדיו, שהם פקדון שהקב"ה הפקיד בידינו, למען יוכל העולם להמשיך להתקיים כרצונו ועל פי חוקיו משפטיו ותורותיו. ושאלו את האדם באיזה תלמוד תורה או ישיבה למדו ילדיך? כמה היית עקבי אחרי

ההתקדמות שלהם? כמה השקעת בהם למען יוכלו להתקדם ולגדול כתלמידי חכמים? או לפחות יראי שמים? ואם אדם יענה שאת ילדיו הוא שלח לבית ספר חילוני בטענה שזה קרוב לבית, או ששם לא צריכים לשלם כסף לביה"ס, ושם לא מחנכים על יראת שמים כלל ועיקר, אוי לה לאותה בושה, אוי לה לאותה כלימה. זהו שכתוב "איך אעלה אל אבי", היינו לאבינו שבשמים אחרי מאה ועשרים שנה, "והנער איננו איתי", מה נענה אם החינוך שהוא קיבל לא היה

מפי עוללים ויונקים יסדת עוז- האחריות הרוחנית של ההורים על ילדיהם

הרב רצה להדגיש את הקיום והחינוניות של ילדי ישראל כמעבירי שלשלת התורה ומעתיקי השמועה... וההמשכיות זו הברכה הגדולה ביותר

פרשת יתרו - הגמרא לא באה לספר לנו סיפורים אלא היא באה ללמדנו שאם יש לאדם אבא צדיק או סבא צדיק אשריו. אם אדם שולח את בנו ללמוד תורה זו החשיבות והמעלה – והודעתם לבניך ולבני בניך. ולא לחינם משה רבנו מתווכח עם המלאכים, ואומר להם מדוע אתם חפצים בתורה כלום קנאה יש ביניכם, יצר הרע יש ביניכם וכו' ואז הודו המלאכים לקב"ה (עיין שבת דף פ"ט ע"א). ואומר הקב"ה למשה רבנו תביא לי ערבות שייקמו ישראל את התורה. ומונה משה רבנו את אהרן, נדב ואביהו, את האבות את האמהות, את הסנהדרין, אבל אין זה מספק את הקב"ה, עד שאמר לו משה בנינו יהיו הערבים, א"ל הקב"ה "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז" – אין עוז אלא תורה, ואני נותן לך את התורה. אם יש תורה של האבא, ושל הסבא זה טוב, אבל החשיבות והמעלה היא בהמשכיות קיום התורה אצל הבנים.

3.4 משנה חינוכית – דגש הלכתי

שאלות חינוכיות שנשאל הרב אליהו זצ"ל

במשך השנים נישאל הרב שאלות רבות במגוון נושאים, אספתי מס' דוגמאות מעולמות החינוך שהרב נישאל ע"י מורים/הורים/מנהלים ותלמידים. כמובן שכל תשובה מדודה ומדוייקת בהתאמה לשואל הספציפי. ישנם מוסדות רבים שמכתב תשובה כזה היווה עבורם בסיס לפתיחת דיון או לחילופין סיכום לדיון ...

חינוך נפרד לבנים ולבנות זה לא חומרה אלא דין

לכבוד

מורנו ורבנו הרב הגאון

ר' מרדכי אליהו שליט"א

ה' עליכם תחיו!

הנידון: הפרדת בנים ובנות

מורי ורבי,

הנני מנהל ב"ס יסודי ממ"ד _____, בו לומדים כ-450 תלמידים, כן ירבו. הרכב אוכלוסיית ההורים הינו: כ-30% שומרי מסורת, אשר לצערנו, חלקם הגדול מחללי שבת. הם שולחים את ילדיהם לבית ספרנו כדי שילמדו מעט יהדות ולא יהיו עמי ארצות. לאחר כיתה ו', רובם שולחים את ילדיהם למוסדות לא דתיים.

כ-30% באים מבתי שומרי תורה ומצוות, אשר כל חפצם שילדיהם יחונכו בדרך התורה. זו קבוצה השואפת לגור במקום, אבל אם החינוך במקום לא יהיה מתאים מבחינה דתית, הם יעבירו את ילדיהם למוסדות חרדיים או אפילו יעתיקו מגוריהם למקום אחר.

לשאר ההורים לא אכפת, העיקר מבחינתם שהרמה הלימודית גבוהה.

כעת, יש דרישה מהורים התורניים להפריד בין הבנים והבנות, אך ברור לנו, שאם נבצע הפרדה זו, יתרחש זעזוע גדול בבית הספר. ההורים המסורתיים יתנגדו לכך, ויתכן שחלקם אף יעבירו את ילדיהם לבית ספר שאינו דתי.

נודה למעלת תורתנו אם יורנו את הדרך אשר נלך בה, ואת המעשה אשר נעשה.

בברכת התורה ולומדיה

מ. ג.

מנהל בית הספר

ב"ה, י"ד אב תשנ"א

לכבוד

מר מ. ג. הי"ו

מנהל ביה"ס היסודי _____

השלום והברכה!

קבלנו את מכתבך אל כבוד הראש"ל, הרב הראשי לישראל, הרב מרדכי אליהו שליט"א, ובו שאלתך בענין חינוך נפרד לבנים ובנות.

כב' הראש"ל הורני להשיבך כדלקמן: "חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה". יש צורך בחינוך בכתות נפרדות לבנים ובנות הן מבחינה הלכתית והן מבחינה חינוכית, שהפירות מחינוך זה מתגלים בעתיד בבגרותם של בני הנוער.

אין זה חומרא אלא מעיקר הדין כך הוא.

יה"ר שתזכו לברכה והצלחה, ברוחניות ובגשמיות, אכי"ר.

העברת מידע למחנכת בנוגע לתלמידה שנכשלה בעבירה-סודיות כלפי חניך

לכבוד

כה"ר הראשי לישראל

הראשל"צ הרב מרדכי אליהו שליט"א

ירושלים

שלום וברכה,

באולפנא שבראשה אני עומד, לומדות בנות בגיל העשרה, הבאות כל אחת מרקע שונה. לפעמים אני נתקל בבעיות חינוכיות, מסובכות וקשות, אשר היו יכולות להיפתר בקלות ובנעימות רבה יותר, באם הצוות החינוכי היה מודע אליהם בראשיתן.

לצערי, ישנם מקרים, שבהם הצוות החינוכי אינו מודע לבעיה, בעוד שהבנות מודעות לכך, אך אינן מספרות לצוות החינוכי מכיוון שאינן רוצות "להלשין", "לרכל" או מפני שהן מתביישות.

על כן, אני פונה לכבודו, בשאלות הבאות:

א. בת שראתה את חברתה נכשלת בעבירה, והיא מתביישת להוכיח אותה על כך, או שהיא חושבת שחברתה לא תקבל את תוכחתה - האם מותר לה לספר זאת למחנכת או למדריכה שלה?

ב. האם יש הבדל אם מדובר בעבירה קלה או בעבירה חמורה?

ג. האם התשובה על הנ"ל תקפה גם לגבי עבירה שנעשתה מחוץ לאולפנא?

ברשות כבוד הרב, אני אעביר את תשובתו אל בנות האולפנא, בתקווה שדברי כבודו אכן ישפיעו.

בתודה מראש

ש. א.

ראש האולפנא

ב"ה, א' אייר תשנ"ב

לכבוד

הרב ש. א. הי"ו

ראש אולפנת _____

ד.ג. _____

השלום והברכה!

קבלנו את מכתבך אל כבוד הראש"ל, הרב הראשי לישראל, הרב מרדכי אליהו שליט"א, ובו שאלותיך.

כב' הראש"ל הורני להשיבך כדלקמן:

א. תלמידה שראתה את חברתה נכשלת בעבירה - אם לא נעים לבת להוכיחה בפניה, או שחושבת שלא תקבל את תוכחתה, חייבת היא למסור את העובדות בפני המחנכת או המדריכה שלה.

ב. אין הבדל בנאמר בסעיף א' בין עבירות קלות לעבירות חמורות.

כמו"כ לא קיים הבדל בין עבירה שנעשתה באולפנא לבין עבירה שנעשתה מחוץ לאולפנא. אלא שכאן ראוי לציין, שעל המדריכה או המחנכת לשמור על זהות המוסרת, בסודיות מוחלטת.

יה"ר שתשרה הברכה בכל מעשה ידיך, אכי"ר.

שירת בנות בפני הורים (גברים ונשים)

לכבוד

מע"כ הגאון רבי מרדכי אליהו שליט"א

הרב הראשי לישראל

ירושלים

שלום לכת"ר,

שאלה לי למע"כ הרב:

בבית ספרנו קיימת מקהלה של בנות, אשר בדרך כלל שרה בפני בנות ונשים בלבד, שירי קודש או שירי ארץ-ישראל.

השנה החלטנו, שהמקהלה תופיע בטקס בת-המצווה הנערך בבית הספר, ובנות כיתה ו' בעצמן תשרנה במקהלה. לטקס בת-המצווה מוזמנים האמהות והאבות של הבנות.

שאלותי למע"כ הרב הן:

האם מותר למקהלת בנות כיתה ו' לשיר שירי קודש ושירי ארץ-ישראל בפני הקהל?
מתי אפשר להקל בכך?

בברכת התורה

ב. ח.

רב ביה"ס _____

ב"ה, ב' סיון תשנ"ב

לכבוד

הרב ב. ח. הי"ו

רב ביה"ס _____

השלום והברכה!

קבלנו את מכתבך אל כבוד הראש"ל, הרב הראשי לישראל, הרב מרדכי אליהו שליט"א, ובו שאלותיך, אם מותר לבנות כיתה ו' לשיר במקהלה שירי קודש או שירי ארץ ישראל ומתי אפשר להקל.

כב' הראש"ל הורני להשיבך, כי בנות כיתה ו' אינן רשאיות לשיר בנוכחות גברים, לא שירי קודש ולא שירי ארץ-ישראל. הן רשאיות לשיר אך ורק לפני הבנות והאמהות.

ויהי רצון שנזכה לכהנים בעבודתם ולווים בדוכנם, לשירים ולזמרים.

ויהי רצון שתזכה לברכה והצלחה בכל מעשה ידיך ותמשיך להגדיל תורה ולהאדירה, אכ"ר.

ללמד בבית ספר לא דתי וקיום התחייבות כלפי משרד החינוך

לכבוד הרב הראשי לישראל

הרב מרדכי אליהו שליט"א

שלום,

ברצוני לשאול שאלה את הרב, אך אתחיל בהסבר על הרקע לשאלה.

השנה סיימתי את לימודי ההוראה ב_____. במהלך הלימוד לתואר קיבלתי מילגה למימון הלימודים, בתמורה להתחייבות מצידו ללמד בבתי ספר מסוימים, בעיקר בעירות פיתוח וכדומה.

כאשר בדקתי מה הם בתי הספר הכלולים בהסכם, ראיתי שיש אפשרות ללמד בבית-

ספר חילוני הנמצא ביישוב הסמוך לירושלים. מבחינת מיקום, זוהי האפשרות הטובה ביותר מבחינתי.

השאלה היא - האם אני יכולה ללמד בבי"ס זה, אף שהוא חילוני? אם אלך לשם אני מתכננת, אי"ה, להשתתף בפעילויות רוחניות-דתיות בירושלים. אם התשובה היא שלילית - האם אני חייבת לקיים את ההתחייבות שלי כלפי משרד החינוך?

בברכת תודה רבה

ס. ח.

ב"ה, כ"ג חשון תשנ"ג

לכבוד

ס. ח. הי"ו

לוד

השלום והברכה!

קבלנו את מכתבך אל כבוד הראש"ל, הרה"ר לישראל, הרב מרדכי אליהו שליט"א, ובו שאלותיך.

כב' הראש"ל הורני להשיבך כדלקמן:

אם תמורת מימון לימודיך התחייבת ללמד במקום מסוים כעיירות פיתוח, ובמקרה שלך קיימת האפשרות ללמד בישוב באזור ירושלים, וכן יש לך אפשרות להשתתף בפעילויות רוחניות-דתיות בירושלים, אף שביה"ס בו תלמדי אינו דתי - חובה לקיים את ההתחייבות כלפי משרד החינוך.

עם זאת, אם אפשר לקבל ביה"ס עם חינוך דתי - עדיף.

הנני מאחל לך ברכה והצלחה.

5. סיכום

במשך תקופה ארוכה אני מהרהר וחושב מה מטרתו בעבודה זו? מה ניתן לשתף ומה עושים עם זה כדי לייצג משנה חינוכית של "אדם-רב" גדול.. והתשובה בגוף העבודה ובמקום לדבר על מה זה חינוך לתאר בפועל את הדברים.

אז למדתי שחינוך זה דרך חיים

למדתי שחינוך לתורה הוא חלק משושלת של מסירה

למדתי שחינוך מגיל צעיר נותן כלים לחיים מלאי משמעות

למדתי שלחיות לפי תורה זה עולם חינוכי בפני עצמו

למדתי שהמושגים הכ"כ חינוכיים הם חלק מהמארג של עולם הספר היהודי.

למדתי שגם גדול בתורה /בהלכה /בקבלה יכול להיות מחנך ..

ולמדתי שיותר ממה שכתבתי לא כתבתי וה' הטוב יעזור בעדי להמשיך את המשימה

–הפצת משנתו של הרב אליהו זצ"ל ..

וגם רציתי להודות לבורא עולם על הזכות ללמוד וללמד לעסוק בחינוך ולהיות חלק

מהיצירה שנקראת "מכללת ליפשיץ"-מהיותי ילד בחספין היו משתלמים אצלנו בכיתה

תלמידי המכללה בשלוחת הישיבה בחספין. והצופים היו הרב רפאלי ז"ל מר שלמה

איתן הי"ו ד"ר יעקב הדני הי"ו מר יוסי מלמד הי"ו ועוד ..ועד ללימודי בשלוחת

המכללה בבית אל בקמפוס בהלל ועד לתואר שני בקמפוס הגבעה הצרפתית ..

תודה לצוות המכללה על הדחיפה והאמון ובמיוחד לרב ביטי ולגב' זהבה קופל שעשו

מאמץ אמיתי לסייע לי במשימה/אתגר של לימודי תואר שני. לד"ר מאמו על

הדחיפה לסיום עבודת הגמר

תודה מיוחדת לרעייתי והמשפחה שדוחפים ונותנים רוח גבית ומשחררים אותי

להתרכז בלימודים לתואר

6.ביבליוגרפיה

באור פניך - הרב חיים בן שושן בית אל / בית אל תשע"ב
שמעתין מס' 178 – אדר ב' תשע"א / מאמר הרב שמואל זעפרני עמ' 35-54
גליונות קול צופיך :

פרשת משפטים תש"ס

בשלח תשס"ה

יתרו תשס"ה

ויגש תשס"ה

משפטים תשס"ה

וישב תשס"ה

שו"ת הרב הראשי – דרכי הוצאה לרבנים , ירושלים .
דברי מרדכי על פרשיות השבוע – דרכי הוצאה לרבנים, ירושלים תשע"א